

SKYLITZÈS ȘI GENESIOS DESPRE ÎMPĂRATUL THEOPHYLOS

Cornelia POPA-GORJANU*

Theophylos (829-842) a guvernat imediat după tatăl său, Mihail al II-lea (820-829), și a fost al doilea împărat din dinastia amoriană¹. Ca împărat, Theophylos s-a implicat mai mult decât tatăl său în disputa iconoclastă, fiind ferm în aplicarea unei politici mai dure cu privire la cultul icoanelor, pe care a încercat să o mențină până la sfârșitul domniei. Din aceste motive, în sursele păstrate, care relatează despre domnia acestuia, domină portretul negativ al împăratului.

În prezentul studiu ne-am propus să urmărim două scrieri bizantine ce au relatat despre domnia lui Theophylos și să încercăm să scoatem la lumină, în afara atitudinii sale iconoclaste, aspectele pozitive ale domniei sale, succesele militare, perseverența cu care a încercat să se înfățișeze ca un împărat înțelept și corect, care veghea permanent asupra corectitudinii și care împărțea dreptatea fără să țină seama de diferențele sociale. Am ales ca surse directe lucrările lui Ioan Skylitzès, *Synopsis Historiôn*, ediția în limba franceză² și cea a lui Genesios, *Basileiai* (Βασιλείαι), ediția în limba engleză³.

Ioan Skylitzès sau Thrakesios⁴ a scris în timpul guvernării împăratului Alexios I Comnenul (1081-1118), iar lucrarea lui acoperă perioada 811-1057, de la moartea împăratului Nikiphor I (811-813) până la abdicarea forțată a lui Mihail al VI-lea (1056-1057)⁵. După părerea istoricilor, *Synopsis* este o lucrare de mână a doua. Chiar autorul considera că meseria istoricului consta în elaborarea unui text care, plecând de la alte scrieri, realiza un „rezumat istoric” (*synopsis historiarum*, Σύνοψις ἱστοριῶν)⁶. Ioan Skylitzès a continuat operele istorice ale autorilor Theophanes Mărturisitorul și Gheorghe Synkellos⁷.

Genesios, nume convențional dat autorului lucrării despre istoria împăraților, a scris la curtea lui Constantin al VII-lea (945-959)⁸. Cronica sa

* Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia; e-mail: pgcornelia@yahoo.com.

¹ Împăratul Mihail al II-lea s-a născut în cetatea Amorion, într-o familie de oameni simpli. A urmat o carieră militară în thema Anatolikon. În anul 803 a ales tabăra lui Nikephoros I care l-a numit *komes tes kortes* și i-a dat un palat la Constantinopol. Când Leon al V-lea a urcat pe tron, Mihail a primit titlul de *domestikos* al excubitorilor și rangul de *patrikios*. În decembrie, Mihail a fost arestat, fiind acuzat de trădare și condamnat la moarte. Dar conspiratorii l-au asasinat pe Leon al V-lea, iar el a fost încoronat împărat (vezi *Oxford Dictionary* 1991, vol. II, p. 1363).

² Skylitzès 2003.

³ Skylitzès 2010.

⁴ Despre viața lui, vezi Seibt 1976, p. 81-85; Skylitzès 2003, p. V-VI.

⁵ *Oxford Dictionary* 1991, vol. III, p. 1914.

⁶ Skylitzès 2003, p. XII.

⁷ *Oxford Dictionary* 1991, vol. III, p. 1914.

⁸ *Ibidem*, vol. II, p. 828-829.

relatează despre domniile împăraților din perioada 813-886⁹. Ambele lucrări oferă informații despre viața și guvernarea lui Theophylos și despre campaniile sale militare. Spre deosebire de cronica lui Genesisios, lucrarea lui Skylitzès are mai multă cursivitate. La Genesisios informațiile sunt prezentate în mod nesistematic, făcând dificilă înțelegerea evenimentelor prezentate. De exemplu, informațiile despre bătălia de la Dazimon, din anul 838, sunt prezentate în multe din capitolele cărții dedicate domniei împăratului Theophylos.

Vom încerca să dăm o anumită cursivitate acelor evenimente coroborând informațiile celor două texte. Nu vom trata politica iconoclastă a lui Theophylos pentru că Genesisios s-a referit foarte puțin la ea și pentru că despre aceasta s-a menționat ori de câte ori s-a scris despre iconoclasm¹⁰.

După moartea tatălui său, împăratul Mihail al II-lea, Theophylos a urcat pe tron în anul 829 (sau după era bizantină, 6338)¹¹, în indicțiunea a opta, în luna octombrie¹². Prima măsură luată ca împărat a fost aceea de a-i pedepsi pe ucigașii lui Leon al V-lea și de a se dezice de faptele tatălui său, care a complotat împotriva împăratului, fapt pentru care a și fost condamnat la moarte¹³. Ambii autori au relatat că într-o adunare solemnă ținută în palatul Magnaure, în sala numită Pentapyrgion¹⁴, Theophylos i-a cerut eparhului să-i pedepsească pe toți cei vinovați. Împăratul s-a dezis astfel de faptele murdare ale tatălui său și a vrut de la început să arate că își propunea să fie un împărat drept și corect. Atât Genesisios, cât și Skylitzès au încercat să convingă cititorul că această dorință a împăratului de a fi drept cu toți supușii săi și „păstrător al legilor statului”¹⁵ era doar o mască prin care urmărea să demonstreze că era iubitor de dreptate și un scrupulos păzitor al legilor statului.

Theophylos a fost încoronat în octombrie 821 după preluarea domniei de către Mihail al II-lea. Acesta era deja văduv, Thekla, prima lui soție și mama lui Theophylos, murise deja. După ce a urcat pe tron, pentru a-și consolida puterea, Mihail s-a căsătorit cu Euphrosina, fiica împăratului Constantin al VI-lea și nepoata împărătesei Irina, cea care încercase restaurarea cultului icoanelor în anul 787. Ascendența Euphrosinei dintr-o familie imperială trebuia să-i întărească poziția lui Mihail al II-lea, chiar dacă era deja călugăriță de mai bine de 20 de ani, din anul 794¹⁶. După moartea împăratului, Euphrosina a rămas alături de Theophylos până când acesta s-a căsătorit.

Euphrosina a organizat o ceremonie prin care Theophylos și-a ales soția, pe Theodora, cea care după moartea împăratului a restaurat definitiv cultul icoanelor în anul 842¹⁷. După căsătorie, mama sa vitregă a fost obligată să se reîntoarcă la

⁹ Am folosit ediția Genesisios 1998.

¹⁰ Bryer, Herrin 1977; Auzépy 2007; Brubaker, Haldon 2011.

¹¹ Genesisios 1998, p. 49. Theophylos a fost încoronat în calitate de coîmpărat în anul 821, după ce tatăl său a ajuns împărat (vezi *Oxford Dictionary* 1991, vol. III, p. 2066).

¹² Skylitzès 2003, p. 49.

¹³ Vezi nota 1.

¹⁴ R. Janin afirmă că era o sală de armuri în care erau expuse obiecte prețioase (Janin 1964, p. 45).

¹⁵ Skylitzès 2003, p. 47.

¹⁶ Herrin 2013, p. 8.

¹⁷ *Ibidem*.

mănăstire, iar Senatul a trebuit să-și încalce promisiunea făcută împăratului Mihail al II-lea, aceea de a o sprijini ca regentă în apropierea tronului¹⁸. Dar, pentru că în anul 830 Theophylos s-a căsătorit cu Theodora, mama sa vitregă a fost îndepărtată de la curte.

Spre deosebire de Genesisos, Ioan Skylitzès a insistat asupra interesului împăratului de a demonstra că putea governa cu înțelepciune. De aceea, spunea el, mulți îl laudau pentru atitudinea lui în timp ce alții îl considerau prea aspru¹⁹. Autorul a vrut să argumenteze aceste afirmații cu câteva exemple, dar nu pentru a-l lauda, ci pentru a asigura cititorul că era doar o mască a împăratului și nu trebuie să credem cu adevărat grija acestuia pentru împărțirea dreptății. Lui Theophylos îi plăcea foarte mult să verifice singur prețurile în piețe, mai ales cele ale produselor alimentare, să îndepărteze neglijența și problemele diverse care apăreau din cauza incorectitudinii. Astfel, în fiecare săptămână, pe drumul de la Marele Palat spre biserica Maicii Domnului Blacherne, unde mergea să se roage, asculta pe oricine vroia să-i spună necazul sau să se plângă pentru orice nedreptate care i s-ar fi făcut²⁰. Skylitzès minimaliza această imagine a bunului împărat, atent și îngrijorat de încălcarea legii pentru că unui împărat iconoclast și crud cu „oamenii sfinți”, care erau iconoduli, nu i se putea recunoaște decât ca o mască această iubire pentru tot ce-i drept și corect. De aceea, chiar victoriile în războaie au fost puține la număr. Într-un fel autorul încerca să demonstreze că datorită politicii sale iconoclaste sprijinul dat de divinitate acestui monarh a fost limitat.

Tot în această categorie putem include un alt exemplu, cazul unui cal furat. Un soldat avea un cal foarte frumos și bine dresat pentru a-i salva viața în luptă. Strategul său a confiscat calul soldatului după care l-a lăsat la vatră. Datorită acestei pierderi bărbatul a pierit în luptă atunci când fiind din nou mobilizat, s-a folosit de alt cal nedresat. Calul confiscat de strateg a fost dăruit împăratului. Rămasă singură cu mulți copii, soția soldatului s-a dus la Constantinopol pentru a cere lui Theophylos să-i facă dreptate. Ea a văzut că împăratul călărea calul soțului său. Curajoasă, femeia a prins calul de căpăstru și l-a învinovățit pe împărat de moartea soțului său. Acesta a chemat-o la palat, iar femeia i-a povestit despre calul furat. Împăratul l-a chestionat și pe strateg care a negat ceea ce făcuse, dar pus față în față cu femeia, și-a recunoscut fapta. Pentru că acel cal fusese proprietatea personală a soldatului, strategul a fost trimis în exil perpetuu, iar femeia și copiii au devenit moștenitorii averii strategului²¹.

Adăugăm ca un alt exemplu capitolul despre frica împăratului față de judecata lui Dumnezeu pentru propriile păcate și dorința lui de a fi corect. După ce avusese o aventură cu una dintre servitoarele personale ale împărătesei, copleșit de remușcări pentru păcatul comis, împăratul și-a recunoscut fapta cerând iertare împărătesei și promițând că nu se va mai repeta²². S-ar putea interpreta acest gest ca un exemplu prin care spera ca supușii lui să înțeleagă că nu își permitea să nu fie

¹⁸ Skylitzès 2003, p. 48.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, p. 51-52.

²² *Ibidem*, p. 52-53.

corect sau să-și ascundă chiar greșelile proprii. Poate dorea ca exemplul său să fie urmat și de alții, însă autorul nu a pomenit nimic în acest sens.

Skylitzès mai pomeniște și despre încercările împăratului de a compune imnuri religioase²³.

Un alt exemplu de corectitudine din partea împăratului a fost întâmplarea legată de corabia împărătesei. Cu ocazia uneiia dintre ieșirile sale prin capitală a văzut un vas foarte frumos care aștepta să intre în port. Când a aflat că acesta aparținea împărătesei, Theophylos a poruncit ca după ce tot echipajul a debarcat, să fie incendiat²⁴. Genesisios a explicat această decizie a împăratului ca venind din aroganță, deși acesta s-a justificat afirmând că demnitatea de împărat însemna să protejeze poporul și nu să obțină profit de pe urma lui²⁵. După unii istorici, această poziție tranșantă ar putea fi explicată de lipsa spiritului mercantil la bizantini²⁶ sau dimpotrivă, de o perioadă de bunăstare și de dezvoltare a comerțului în imperiu²⁷. Cert este că prin decizia luată, dar și prin argumentul cu care a justificat-o, că demnitatea imperială nu se putea asocia vreunei îndeletniciri, nici chiar negoțului maritim, el demonstra că interesele împăratului romanilor nu erau și nu trebuiau să devină cele personale și mercantile.

Aspirând spre anumite calități demne de laudă²⁸, Theophylos a reparat și a înălțat zidul orașului. În amintirea acestor lucrări și-a scris numele pe zidul dinspre Marea Marmara²⁹, în inscripția „turnul lui Theophylos în Hristos împărat”³⁰, care se vede și astăzi. A construit un palat foarte frumos pe malul asiatic al Bosforului, după modelul palatelor lui Hārūn al-Rashīd (789-809).

Skylitzès a relatat despre problema succesiunii la tron pe care împăratul a încercat să o rezolve. Se pare că Theodora a născut cinci fete: Thekla (numele ei a fost dat după mama împăratului), Anna, Anastasia, Pulcheria (nume dat după împărăteasa care a fondat biserica Sf. Maria Blacherne, unde împăratul mergea săptămânal să se roage) și Maria³¹. Pentru că fiul care se născuse după primele trei fiice, Constantin, murise la vârstă fragedă, el a pregătit succesiunea uneiia dintre fete. Împăratul a hotărât să o căsătorească pe favorita lui, Maria³², cu un bărbat demn să devină următorul împărat. A fost ales un reprezentant al familiei Krinitai din țara armenilor, Alexis Mōsele, un tânăr cu aspect plăcut, puternic, care se

²³ *Ibidem*, p. 59.

²⁴ *Ibidem*, p. 49.

²⁵ Genesisios 1998, p. 69.

²⁶ Kazhdan, Epstein 1985, p. 8.

²⁷ Treadgold 1988, p. 289.

²⁸ Genesisios 1998, p. 69.

²⁹ Skylitzès 2003, p. 52.

³⁰ Treadgold 1988, p. 266.

³¹ Se pare că Skylitzès face o confuzie, pentru că cea mai mică a fost Pulcheria. Autorul nu menționează nici faptul că după primele trei fiice, împăratului i s-a născut un fiu, Constantin, care însă nu a supraviețuit. În cinstea nașterii acestuia a emis o monedă nouă de aur, având pe revers chipul micului Constantin (vezi *ibidem*, p. 283).

³² Skylitzès 2003, p. 59.

evidențiasse ca ofițer³³. La dorința împăratului a fost chemat la Constantinopol și investit cu demnitatea de *patrikios* și *anthypatos*, apoi magistrul și mai târziu cezar. În anul 836, Theophylos l-a trimis în fruntea unei armate pentru a recuceri litoralul dintre Nestus și râul Strymon, care fusese abandonat din anul 816 în mâinile triburilor slave. S-a achitat cu succes de această misiune, recuperând pentru imperiu *via Egnatia*, drumul dintre Constantinopol și Tesalonic³⁴. Alexis a construit și un oraș, pentru un mai bun control al regiunii, căruia i-a dat numele de Cesaropolis³⁵. În anul 838 a fost trimis în Sicilia împotriva arabilor. Deși a raportat mai multe victorii, nu a reușit să-i expulzeze pe arabi din insulă³⁶. În urma acestor succese au apărut unele zvonuri că Alexis ar fi intenționat să-l detroneze pe Theophylos.

Când a aflat despre aceste intrigi, pentru a-și arăta nevinovăția, Alexis i-a cerut împăratului să-i permită să se retragă la mănăstire. Acesta a refuzat pentru că nu dorea să-și vadă fiica favorită văduvă, dar l-a scos din armată, lăsându-i în grijă doar afacerile publice³⁷. Între timp, împăratului i s-a născut un fiu căruia i-au dat numele tatălui său, Mihail³⁸. Maria, favorita lui, a murit. Tot Skylitzès ne spune că împăratul îndurerat i-a organizat onoruri speciale, iar Alexis a cerut permisiunea de a se retrage într-o mănăstire. Theophylos i-a permis să intre în mănăstirea din Chrysopolis. După un timp, Alexis a cumpărat un teren din apropierea orașului numit Anthemion și, cu acordul împăratului, a ridicat o mănăstire în care a rămas împreună cu fratele său, Theodosie, până la moarte, lăsând în urma sa „mărturii plăcute” despre viața sa³⁹.

Împăratul a vrut să afle din timp despre ceea ce se va întâmpla după moartea sa, dacă îi va fi respectată dorința ca Theodora să fie regenta fiului său, Mihail, până va împlini vârsta majoratului. Genesisos și Skylitzès au pomenit despre o femeie de origine arabă, o ghicitoare, care căzuse prizonieră la bizantini. Aceasta i-ar fi spus că cei din familia Martenakioi îl vor înlătura pe Mihail și vor governa⁴⁰. Atunci împăratul i-a obligat pe toți membrii acestei familii să ducă o viață monahală și să-și transforme casa în mănăstire⁴¹. Aceeași femeie i-ar fi prevestit că după moartea sa, patriarhul Ioan Gramatikos⁴² va fi detronat, iar cultul icoanelor va fi restaurat.

³³ Alexis Mōsele era nepotul unui alt Alexis Mōsele care a fost numit strateg al themei Armeniakon și l-a susținut pe împăratul Constantin al VI-lea împotriva împărătesei Irina în anul 790 (*Oxford Dictionary* 1991, vol. II, p. 1416; Treadgold 1988, p. 289).

³⁴ Treadgold 1988, p. 292.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Conform lui Warren Treadgold, campania din Sicilia a fost un test de fidelitate la care l-a supus Theophylos pe Alexius (Treadgold 1988, p. 296).

³⁷ Skylitzès 2003, p. 60.

³⁸ Mihail s-a născut la 9 ianuarie 840 și a guvernat ca împărat (Mihail al III-lea) între anii 842 și 867 (*Oxford Dictionary* 1991, vol. II, p. 1364).

³⁹ Skylitzès 2003, p. 60. « [...] laissant dans le monastère beaucoup de témoignages de sa vie excellente ».

⁴⁰ Genesisos 1998 p. 65; Skylitzès 2003 p. 66.

⁴¹ « [...] et transformer sa maison en hôtellerie pour les moines » (Skylitzès 2003, p. 66). Dar drumul acestei familii la tron s-a realizat indirect, prin căsătoria împăratului Vasile I cu Eudoxia Ingerina din neamul Martenakios.

⁴² Skylitzès a informat cititorul doar printr-o singură frază de numirea lui Ioan Gramatikos ca patriarh în locul lui Theodot Melissenos numit și Kassiteras (Skylitzès 2003, p. 65).

Supărat, împăratul i-a pus pe Theodora și pe logothetul dromului Theoctist să jure că nu vor permite așa ceva⁴³.

Despre politica iconoclastă a împăratului, Skylitzès vorbește foarte puțin, dar relatează mai multe despre credința iconofilă a împărătesei, opusă împăratului. Theodora era de origine din Paphlagonia, dintr-o familie distinsă (tatăl său se numea Marinos, iar mama sa Theoktista Florina) care nu a renunțat niciodată la cultul icoanelor⁴⁴. Skylitzès scria că atunci când Theodora a fost încoronată, mama sa a primit titlul de patriciană cu centură și calitatea de mama împărătesei. Ea a reușit să le insuflă nepoatelor sale care o vizitau în mănăstirea din Gastria, curajul bărbătesc, să nu fie slabe, ci hotărâte, să urască erezia tatălui lor și să sărute imaginile sfinte, pe care le păstra într-un cufăr. Într-o zi când și-a întrebat fiicele ce cadouri le-a făcut bunica lor, cea mai mică i-a povestit despre atențiile speciale, fructele, dar și de icoanele pe care bunica le avea în cufăr și cu care le binecuvânta, punându-le pe cap și umeri după ce le sărutau⁴⁵. Deși supărat, împăratul le-a interzis fiicelor sale să o mai întâlnească pe bunica lor, dar nu a luat și alte măsuri punitive.

O întâmplare asemănătoare relatează Skylitzès și despre împărăteasă. Un eunuc de la palat, Denderis, intrând în camera privată a împărătesei, a văzut-o închinându-se la icoane⁴⁶. Acuzând-o de idolatrie, împăratul a certat-o, dar Theodora a știut cum să iasă cu bine din această situație acuzându-l pe Denderis că nu înțelesese ceea ce văzuse, că de fapt le văzuse pe ea și slujnicele ei în oglindă ca niște păpuși. Împăratul s-a mulțumit cu răspunsul primit, dar îl întreba câteodată pe Denderis dacă o mai văzuse pe împărăteasă pupându-și icoanele, dar acesta îi răspundea așa cum îl învățase Theodora, că nimeni nu trebuia să mai vorbească despre icoane (păpuși)⁴⁷.

În partea a doua a studiului vom aborda informațiile legate de activitatea diplomatică și de acțiunile militare pe care cele două texte le oferă în cazul domniei lui Theophylos.

Genesisios menționa chiar de la început că după ce a urcat pe tronul tatălui său, Theophylos a început războiul cu arabii⁴⁸. Împăratul s-a bazat pe doi comandanți militari vestiți, pomeniți foarte des în ambele lucrări, Manuel și Theophobos.

Manuel a fost un strateg de origine armeană care servise și în timpul lui Mihail al II-lea, și a cărui faimă depășise granițele imperiului, răspândindu-se și în teritoriile arabilor (Genesisios a folosit termenul de sarazini). Renumele lui însă se datora, afirma Genesisios, și faptului că el și-a păstrat credința iconofilă⁴⁹,

⁴³ Skylitzès 2003, p. 66.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 49.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 50 « [...] que sa grand-mère avait dans un coffre beaucoup de poupées et elle nous les met sur la tête et sur la figure après les baisers! ».

⁴⁶ În traducerea franceză este folosit termenul de păpuși când se face referire la aceste două întâmplări.

⁴⁷ Skylitzès 2003, p. 51. « Chut! Chut! Majesté! Il ne faut pas parler des poupées! ».

⁴⁸ Genesisios 1998, p. 49.

⁴⁹ După moartea împăratului, Manuel o va susține pe împărăteasa Theodora la restaurarea cultului icoanelor (Genesisios 1998, p. 49, nota 215).

nepermițând să fie influențat de iconoclasmul împăratului său⁵⁰. Coroborând cele două texte, vom încerca să descălcim firul evenimentelor relatate de cei doi autori.

La începutul domniei lui Theophylos, lui Manuel i s-au adus acuzații grave că ar fi plănuit să uzurpe tronul⁵¹. Informat de un apropiat că împăratul intenționa să-l orbească, el a fugit din capitală și a cerut voie califului al-Ma'mūn (813-833) să pătrundă în teritoriile arabe. Se pare că acesta l-a primit cu brațele deschise, cu onoruri și respect, cunoscându-i faima. Pentru calitățile sale de om experimentat, prudent la vorbă și în faptă, curajos și nobil spunea Genesisos⁵², califul i-a încredințat o armată puternică din care făceau parte și prizonieri bizantini⁵³. Al-Ma'mūn i-a cerut să-l însoțească pe fiul acestuia, d'al'Abbas, împotriva vecinilor ostili, khurramiții⁵⁴ din Azerbaidjan, conduși de generalul Bābek (sau Bābak)⁵⁵.

Între timp, împăratul Theophylos a fost convins de nevinovăția lui Manuel. Genesisos scria că Manuel plecase lăsându-l pe împărat să regrete că a crezut acuzațiile împotriva lui⁵⁶. Skylitzès completează că împăratul a încercat să-l convingă pe Manuel să se întoarcă pentru că nu-l mai învinuia de trădare. Prin intermediul unui călugăr, Ioan Grammatikos, care fusese trimis ca ambasador la curtea califului, i-a expediat o cruce și un chrysobul, un act semnat de împărat, prin care era amnistiat⁵⁷. Și Genesisos pomenea de întâlnirea călugărului Ioan cu Manuel cu ocazia ambasadei la Bagdad, și de amuleta în formă de cruce⁵⁸. Această ambasadă a avut loc la sfârșitul anului 829, imediat după preluarea domniei de către Theophylos, și avea ca scop anunțarea într-o manieră specială a schimbării domniei. Însoțit de multe cadouri și de o sumă impresionantă de 40 kentenaria de aur⁵⁹, adică 288000 de nomismata, monede de aur, Ioan Grammatikos a impresionat prin dărnicia cu care a împărțit „atenții” tuturor la Curtea din Bagdad. De altfel, intenția a fost de a demonstra, în această manieră, bogăția și puterea Imperiului Bizantin, poziția politică dominantă pe care acesta o avea în relația cu celelalte state, în cazul de față cu cel arab. Califul a acceptat cu plăcere cadourile și i-a permis lui Ioan Grammatikos să se întâlnească cu prizonierii bizantini și, pe ascuns, cu Manuel. Ioan primise sarcina de a-l convinge pe acesta din urmă să se întoarcă în imperiu. Skylitzès povestește șiretlicurile cu care călugărul Ioan i-a impresionat pe arabi cu faima și bogățiile Imperiului Bizantin. Este vorba de pierderea unui vas de aur folosit la spălătul mâinilor la masă, numit în limba vulgară

⁵⁰ *Ibidem*, p. 49.

⁵¹ *Ibidem*, p. 58. Un anume logothet al Poștei, Myron, l-a convins pe împărat de trădarea lui Manuel (Treadgold 1988, p. 267).

⁵² Genesisos 1998, p. 66.

⁵³ *Ibidem*. Vezi și Treadgold 1988, p. 272.

⁵⁴ Skylitzès 2003, p. 64. Khurramiții (*Khorramis* sau *Korramdinis*) erau adepții unei secte a zoroastrismului, și care se opuneau islamului și califatului abasid. Această sectă, menționată pentru prima dată în anul 736, avea adepți în Iran, Azerbaidjan și Asia Centrală (Daniel 1979, p. 36, 130-132, 147; Crone 2011, <http://www.iranicaonline.org/articles/korramis>, accesat la 20.04.2015).

⁵⁵ Genesisos 1998, p. 66-67, nota 304.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 58.

⁵⁷ Skylitzès 2003, p. 64-65.

⁵⁸ Genesisos 1998, p. 59.

⁵⁹ 1 kentenaria valora 7200 nomismata de aur (Hendy 1985, p. 222).

*cherniboxesta*⁶⁰. Când califul a vrut să-i ofere și el 100 de prizonieri bizantini, Ioan a refuzat să-i accepte până când nu vor fi eliberați tot atâția prizonieri arabi căzuți în mâinile bizantinilor. Acest răspuns i-a impresionat și mai mult pe arabi⁶¹. La întoarcerea sa la Constantinopol, călugărul Ioan i-a povestit împăratului tot ceea ce văzuse și l-a convins să construiască palatul Bryas, după modelul celor văzute la Bagdad.

În urma întâlnirii lui Ioan cu Manuel, acesta s-a decis să se întoarcă. În anul 830 califul a hotărât să pornească război împotriva bizantinilor⁶². Al-Ma'mūn a pătruns prin Porțile Ciliciei în teritoriile bizantine, a cucerit și jefuit orașele din Cappadocia și a luat mulți prizonieri. În septembrie s-a întors victorios la Damasc pentru a-și petrece iarna⁶³. Între timp, Manuel împreună cu fiul califului au fost trimiși împotriva rebelilor conduși de Bābek⁶⁴. Manuel, după ce a devenit foarte iubit și respectat de toți, la cererea califului trebuia să atace teritoriile bizantine împreună cu d'al'Abbas. În momentul în care ar fi trebuit să năvălească asupra un mic oraș, Geron, Manuel i-a înștiințat în secret pe locuitori de planurile arabilor și chiar le-a dat instrucțiuni cum să se apere. Când cele două armate se aflau față în față Manuel a întors sulita cu vârful în jos și a trecut de partea bizantinilor. De acolo a trimis mulțumiri lui d'al'Abbas pentru respectul acordat și s-a întors la Constantinopol. Împăratul l-a asigurat de bunele sale intenții și i-a acordat titlul de *magistro*⁶⁵.

Skylytzès a relatat despre un prizonier, soldat arab, care dovedea o dexteritate impresionantă și care folosea în luptă întotdeauna două lănci. După o reprezentație în Hippodrom, spre încântarea tuturor, văzându-l, împăratul i-a cerut să urce pe cal și să-i arate dexteritatea cu care se mândrea. A intervenit însă un ofițer eunuc care a declarat că în război important este să te poți apăra și să-ți salvezi viața. A urmat o confruntare directă cu ofițerul care s-a încheiat cu doborârea de pe cal și uciderea prizonierului⁶⁶.

Genesios se întoarce în repetate rânduri la trei mari confruntări militare: campania din anul 837, în care bizantinii au cucerit cetatea Sozopetra, bătălia de la Dazimon, din 22 iulie 838, și cucerirea cetății Amorion de către arabi, din 12 sau 15 august 838. Cu această ocazie este pomenit un alt personaj interesant, Theophobos.

Ambii autori dau aceleași informații despre el. Perșii, nemulțumiți de stăpânirea califului, au aflat că în imperiu s-ar fi aflat un bărbat de sânge regal. De

⁶⁰ Skylytzès 2003, p. 54.

⁶¹ *Ibidem*, p. 55.

⁶² Warren Treadgold este de părere că ambasada condusă de Ioan Grammatikos i-a dat de înțeles califului că împăratul Teophylos ar fi un împărat slab și ar trebui să profite. În plus, victoria pe mare a arabilor din Creta, de la sfârșitul anului 829, asupra unor corăbii ce veneau din Sicilia i-au întărit această părere (Treadgold 1988, p. 268).

⁶³ *Ibidem*, p. 272-273.

⁶⁴ Genesios 1998, p. 66. "[...] the wild beasts that were ravaging that territory and its very inhabitants." Bābek a fost liderul mișcării antiarabe a kurramișilor din Azerbaidjan. Revolta lor (816-837) a creat mari probleme stăpânirii arabe.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 67.

⁶⁶ Skylytzès 2003, p. 65.

aceea perșii au trimis soli să-l caute. Au fost pomenite două variante, fie că tatăl lui Theophobos ar fi fost membru al familiei imperiale refugiat la bizantini trăind în mare sărăcie, fie că ar fi fost un ambasador care a rămas în imperiu din cauza arabilor. În ambele cazuri s-ar fi căsătorit cu o femeie bizantină care i-a născut un copil, pe Theophobos⁶⁷. Când cei trimiși să-l descopere pe Theophobos s-au întors acasă cu vești bune, perșii s-au decis să se revolte împotriva stăpânirii arabe și să plece în Imperiul Bizantin pentru a-l întâlni pe prințul lor moștenitor.

Bābek, generalul persan, auzind de existența acestui prinț moștenitor, a trecut granița bizantină și la Sinope i-a jurat credință împăratului cu oamenii săi, oferindu-i serviciile sale și ale poporului său⁶⁸. Când împăratul a fost informat de prezența lui Theophobos la Constantinopol, l-a adus la curte, i-a dat titlul de *patrikiōs*, i-a dat-o în căsătorie pe cumnata sa, sora Theodorei, și a decretat că toți soldații săi se pot căsători cu femei bizantine⁶⁹. Theophobos a fost menționat, uneori alături de Manuel, ca fiind dintre oamenii cei mai apropiați împăratului, ca general sau sfătuitor. Și pentru că au atras amândoi invidia, au fost suspectați și de trădare.

În ambele lucrări au fost descrise câteva acțiuni militare. Skylitzès a relatat despre campania care a dus la cucerirea și jefuirea cetății Sozopetra, urmată de revolta trupelor persane și de cucerirea de către arabi a cetății Amorion⁷⁰. La Genesisos cititorul are impresia că se relatează mai multe acțiuni militare ale împăratului, pentru că reia informațiile completându-le sau le expune din nou încercând să explice altceva. De exemplu, despre ceea ce s-a întâmplat în campania care s-a încheiat cu înfrângerea de la Dazimon, din 22 iulie 838, a relatat atunci când vorbea despre revolta soldaților persani care îl proclamaseră rege pe Theophobos⁷¹ fără voia acestuia. Autorul pomenește de raidurile pe care împăratul le-a făcut în teritoriile arabilor, fiind însoțit și de Theophobos și soldații perși.

Fiind mulțumit de prestația persanului, Theophylos a fost de acord să-l susțină ca să „gverneze peste perși”⁷². Dar, din anumite motive, l-a obligat să se întoarcă cu el la Constantinopol, ceea ce a provocat revolta soldaților persani care l-au proclamat pe Theophobos rege⁷³. S-au retras în Paphlagonia, unde au ocupat cetatea Sinope sau Amastris. Dar Theophobos nu a fost de acord. El i-a scris împăratului pentru a se dezvinovăți. Acesta l-a iertat și persanul împreună cu soldații săi au părăsit cetatea Sinope sau Amastris și s-au întors la împărat. Theophobos a rămas la palat, dar pe soldații perși, care ajunseseră la 30000⁷⁴, i-a

⁶⁷ Skylitzès scria că în cazul variantei a doua ambasadorul s-ar fi angajat ca servitor în casa unei patroane de cabaret cu care mai târziu s-a căsătorit (*ibidem*, p. 61).

⁶⁸ *Ibidem*, Genesisos 1998, p. 50-51. Se pare că Bābek nu a fost niciodată în imperiu, ci un general de al său, Nașr. Acesta, după ce a suferit o grea înfrângere, s-a refugiat cu o parte dintre supraviețuitorii în imperiu, în anul 834 (Skylitzes 2003, p. 61, nota 59).

⁶⁹ Genesisos 1998, p. 52.

⁷⁰ Skylitzès 2003, p. 67-71.

⁷¹ Genesisos 1998, p. 53-55.

⁷² *Ibidem*, p. 54, “[...] he was inclined to appoint Theophobos to rule over the Persians.”

⁷³ Probabil că împăratul l-a suspectat de uzurparea tronului și de aceea ar fi vrut să-l determine să se întoarcă cu el în capitală.

⁷⁴ După înfrângerea generalului Bābek și a rezistenței khurramișilor din Azerbaidjan, unii dintre aceștia au trecut granița imperiului, l-au căutat pe Theophobos și au jurat credință împăratului.

împărțit în grupe de câte 2000 și i-a plasat în themele din imperiu, sub comanda strategilor locali. Thurmele în care au fost incluși soldații perși au rămas cunoscute sub numele de „persane”⁷⁵.

Genesios reia informația despre fuga perșilor la arabi, care s-a petrecut după înfrângerea de la Dazimon, și în alt context⁷⁶, când vorbește despre campania împăratului din anul 837, acesta atunci fiind în fruntea unei armate puternice și numeroase ce a atacat teritoriile arabe din Siria⁷⁷. El a profitat de faptul că Al-Mu’tasim era ocupat cu rebelii conduși de Bâbek în Azerbaidjan⁷⁸. Bizantinii au jefuit cetățile, au luat mulți prizonieri și au adunat o pradă bogată. Dar cea mai importantă acțiune a fost atacarea și jefuirea cetății Sozopetra, locul de naștere al califului. De aceea, califul Al-Mu’tasim (833-842), fratele lui Al-Ma’mûn (amândoi erau fiii lui Hârûn al-Rasîd) i-a trimis împăratului o scrisoare prin care îi cerea să ocolească orașul părinților săi. Dar împăratul nu a vrut să asculte această rugămintă. După cucerirea cetății s-a întors cu o pradă bogată și cu foarte mulți prizonieri la Constantinopol. L-a însărcinat pe Theophobos să aranjeze lucrurile în urma lui și apoi să-l urmeze la Constantinopol, dar a intervenit revolta soldaților perși.

Skylitzès scria că după cucerirea și jefuirea Sozopetrei, sufletul arabilor a fost atât de rănit, încât califul a dat un decret ca bărbații de toate vârstele din Bagdad, Fenicia, Palestina, Siria și Africa să fie obligați să vină la Tars (Tarsos) și să scrie pe scut numele cetății Amorion⁷⁹. Theophylos s-a îndreptat spre Doryleum, unde și-a stabilit tabăra, cetate aflată la trei zile depărtare de Amorion. În fața unei mobilizări atât de mari, împăratul a fost sfătuit să evacueze cetatea Amorion și să o lase sarazinilor. A refuzat, considerând acest sfat nedemn și laș pentru un împărat. Dimpotrivă, a luat măsuri de apărare, a încredințat apărarea orașului strategului de Anatolikon, Aetius, cumnatul Theodorei, și a trimis ca ajutoare generali capabili, precum Theodor Krateros, Theophylos și Babutzikos, care se vor număra printre cei 42 de martiri de la Amorion.

Skylitzès a relatat cu claritate cele întâmplate în vara anului 838⁸⁰: tactica de luptă a califului și a împăratului, efectivele celor două armate, incidentul în care împăratul, părăsit de o parte din armată, a ajuns în situația de a fi luat prizonier, dar a fost salvat de khurramiți și de Manuel, așezarea taberelor, personajele mai importante, desfășurarea asediului cetății Amorion, cucerirea acesteia la 12 august 838, soarta locuitorilor, dar și încercările împăratului de a-i răscumpăra pe ofițerii și persoanele de vază din cetate, ambasadele trimise califului înainte de asediu și după, oferta de 24 de kentenaria⁸¹. Cetatea a fost în totalitate distrusă. Doar zidurile au

⁷⁵ Genesios 1998, p. 55. Organizarea thurmelor persane s-ar fi întâmplat mai repede, în anul 837, după înfrângerea lui Bâbek de către arabi (*ibidem*, nota 240).

⁷⁶ *Ibidem*, p. 50.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 59.

⁷⁸ Treadgold 1988, p. 292. În septembrie 837, Bâbek a fost capturat, iar o parte din trupele sale, aproximativ 16000, au trecut în teritoriul bizantin. Astfel, a crescut numărul khurramiților din armata bizantină la aproape 30000 (*ibidem*, p. 295).

⁷⁹ Skylitzès 2003, p. 68 « [...] et que chacun devait écrire sur son bouclier le nom d'Amorion: par là, il signifiait qu'il allait attaquer cette ville ».

⁸⁰ *Ibidem*, p. 67-71.

⁸¹ Genesios vorbește de 200 kentenaria (Genesios 1998, p. 61).

rezistat incendiului. Bărbații, o parte au fost uciși, o parte au fost luați prizonieri, femeile și copiii au fost și ei luați în captivitate⁸², iar împăratul s-a îmbolnăvit de dizenterie.

În lucrarea lui Genesisos a fost pomenit asediul acestei cetăți cu ocazia descrierii lui Theophobos și a încercării soldaților săi khurramiți de a se răzvrăti și de-al convinge să accepte să le fie rege⁸³. Când revine la Theophobos, autorul pomenește de bătălia de la Dazimon, de al cărui eșec a fost învinovățit. El s-ar fi retras în cetatea Amastris, ca apoi să fie iertat de către împărat. Persanul l-ar fi sfătuit pe Teophylos, ca ținând seama de numărul mare al soldaților din tabăra adversă, să atace noaptea și nu ziua⁸⁴. Dar împăratul nu a ascultat sfatul lui și, bănuindu-l de trădare, și acceptând sfatul altor ofițeri, a preferat o confruntare directă, în ziua de 22 iulie 838, care i-a adus înfrângerea. În aceste condiții, Theophobos, indignat de bănuiala împăratului pentru înfrângerea creștinilor, s-a retras împreună cu o parte din oamenii săi în cetatea Amastris.

Genesisos relatează mai departe că împăratul s-a supărat pe el și a trimis un corp de armată împotriva lui, dar Theophobos a refuzat „să verse sânge creștin” și a încercat să se împace cu împăratul. Theophylos, având nevoie de Theophobos și de soldații săi numeroși și atât de viteji, i-a trimis semnul grațierii, o cruce, după care persanul s-a întors la împărat. Totuși, suveranul nu va uita înfruntarea lui Theophobos și pe patul de moarte va cere să fie prins noaptea și să i se taie capul⁸⁵. Probabil că împăratul a dorit să-i înlăture pe toți cei care puteau amenința regența moștenitorului său în vârstă de numai doi ani.

Genesisos a mai revenit la conflictul de la Dazimon pentru a relata episodul în care împăratul, împreună cu soldații khurramiți care-l apărau, au fost încercuiți de adversari. Atunci Manuel l-a salvat și pentru această faptă a fost răsplătit cu onoruri și daruri. De la acest punct informațiile date de Genesisos sunt confuze pentru că încheie relatarea cu fuga lui Manuel la curtea califului, ceea ce se petrecuse la începutul domniei lui Theophylos⁸⁶. Mai târziu, când pomenește despre campania împăratului din anul 837 și cucerirea cetății Sozopetra, a completat informațiile cu episodul ocupării de către calif a cetății Amorion, și despre soarta soldaților și locuitorilor acesteia. El adaugă informații noi: suma de 200 kentenaria și 100 de nomismate de aur oferită califului pentru răscumpărarea prizonierilor; refuzul califului care susținea că ar fi cheltuit puțin sub 1000 kentenaria⁸⁷.

În capitoul următor, Genesisos revine la campania bizantinilor și a perșilor lui Theophobos, încheiată cu cucerirea Sozopetrei. Probabil, de data aceasta,

⁸² Conducătorii militari în frunte cu Aetius și oameni importanți din cetate s-au numărat printre cei 42 de martiri din Amorion care au fost uciși după șapte ani, în 6 martie 845.

⁸³ Genesisos 1998, p. 54.

⁸⁴ Cu altă ocazie, Genesisos scrie că Theophobos și Manuel, împreună, au încercat să-l convingă pe Theophylos că un atac de noapte ar fi fost mult mai avantajos pentru ei (Genesisos 1998, p. 63).

⁸⁵ Genesisos 1998, p. 57. Vezi și Skylitzès 2003, p. 72. În varianta lui Theophobos i s-a tăiat capul și apoi adus împăratului care se afla pe patul de moarte. Acesta ar fi spus: de acum eu nu mai sunt Theophylos și tu nu mai ești Theophobos.

⁸⁶ Genesisos 1998, p. 58.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 61.

pentru a completa informațiile despre episodul Amorion, adică despre tabăra califului de la Tars (Tarsos) în Cilicia, și armata lui constituită din soldați veniți din Palestina și Egipt. I-a numit pe cei care l-au ajutat pe calif: prințul prinților, adică regele Taronului din Armenia, Bagrat al II-lea (830-852)⁸⁸ și Umar (Omar), emirul de Metilene. Pe fiul său l-a trimis cu o parte din armată să testeze forța împăratului⁸⁹. A fost prezentată mai departe bătălia de la Dazimon din 22 iulie 838 și momentul în care împăratul a primit sfatul dat de această dată de Manuel, împreună cu Theophobos, de a ataca noaptea tabăra inamică. Descrierea bătăliei care a început a doua zi de dimineață a fost completată cu informația referitoare la dialogul dintre soldații din tabăra califului cu soldații perși pentru a-i convinge să dezerteze⁹⁰, surprins de Manuel, care înțelegea limba acestora⁹¹. Ploaia care a venit seara după salvarea împăratului de către Manuel, și care a înmuiat corzile arcurilor sarazinilor, a slăbit forța atacurilor acestora. În aceste condiții împăratul s-a retras cu trupele rămase la Chiliokomon (o mie de sate). Aici se vor aduna toate trupele bizantine împrăștiate. În timp ce califul s-a îndreptat spre Amorion, împăratul s-a dus spre Niceea apoi spre Doryleum, în Frigia. Când a auzit veștile despre soarta cetății sale s-a „apriș” atât de tare încât i se părea caldă apa cu gheață pe care o bea. A băut foarte multă încât s-a îmbolnăvit de dizenterie⁹². După aceste amănunte Genesisos nu mai revine la evenimentele militare petrecute în anii 837-838.

Ambii autori au pomenit de încercările lui Theophylos de a obține sprijin împotriva arabilor de la regele francilor Lothar⁹³. Ca ambasador a fost trimis Theodosios, un descendent al familiei Babutzikoi. El trebuia să-l convingă pe Lothar să atace cu o armată puternică și să jefuiască regiunile din nordul Africii⁹⁴, care aparțineau califului, însă Theodosios a murit pe drum.

În această categorie, a politici externe a împăratului Theophylos, includem și informația pe care Skylitzès o dă despre construirea cetății Sarkel. Chaganul kazarilor i-a cerut împăratului să construiască o cetate puternică pe râul Tanais (Don), care să apere popoarele împotriva atacurilor pecenegilor. Împăratul a acceptat, iar această sarcină i-a fost încredințată strategului din Cherson, Petronas⁹⁵.

Cele două lucrări sunt foarte importante pentru completarea tabloului guvernării lui Theophylos, precum și a informațiilor despre personalitatea acestuia. El nu a avut limitele tatălui său, a primit o educație aleasă, avându-l ca tutore pe cel

⁸⁸ Despre neamul Bagradizilor, vezi *Oxford Dictionary* 1991, vol. I, p. 244.

⁸⁹ Genesisos 1998, p. 62. Treadgold a fost de părere că al M'amun nu l-a trimis pe fiul său, ci pe generalul Afshin (Treadgold 1988, p. 275-276, 300).

⁹⁰ Genesisos 1998, p. 64.

⁹¹ Treadgold este de părere că ar fi vorba de limba kurdă (Treadgold 1988, p. 300).

⁹² Genesisos 1998, p. 64 “[...] When Thephylos learned of his city's fate, he became so enflamed inside that he thought the icy water that was brought to him was only lukewarm. And as a result of drinking it he was struck with dysentery.”

⁹³ Skylitzès 1998, p. 72; Genesisos 1998, p. 67.

⁹⁴ Skylitzès 1998, p. 72. Genesisos preciza pământurile și cetățile sarazinilor din Libia până în Asia (Genesisos 1998, p. 66).

⁹⁵ Skylitzès 2003, p. 66-67.

mai învățat om al acelor vremuri, Ioan Grammatikos⁹⁶. După ce Theophylos a devenit împărat, Ioan a fost unul dintre sfetnicii săi de încredere, și a fost trimis ca ambasador la curtea califului în anii 829-830, misiune de care s-a achitat foarte bine. A fost răsplătit pentru aceasta, devenind *syncellos*, iar apoi a fost numit succesor al patriarhului Anthonie⁹⁷.

Probabil că și mama sa vitregă, Euphrosina, fiica împăratului Constantin al VI-lea, a avut un anumit rol în pregătirea sa ca viitor împărat. Theophylos a trăit din copilărie la Constantinopol, a fost încoronat coîmpărat din 821, la vârsta de 9 ani, după urcarea pe tron a tatălui său. Deși a devenit suveran la vârsta de 17 ani, a dat dovadă de maturitate. Și-a dorit să fie văzut drept un împărat înțelept, preocupat de bunăstarea supușilor, care veghea la respectarea legilor statului. Prin politica sa fiscală a îmbogățit tezaurul imperiului. Skylitzès a oferit cele mai multe exemple în acest sens. Nu a făcut excepție de la această regulă nici măcar împărăteasa, căreia i-a interzis să se ocupe de comerț pentru că nu era corect ca aceasta să profite de poziția sa și, desigur, pentru că imaginea împăratului nu trebuia asociată vreunei ocupații, oricât de lucrative. Genesisos și Skylitzès au încercat întotdeauna să atenționeze cititorul să nu cadă în capcană și să creadă în intențiile bune ale împăratului, pentru că nu erau decât o prefăcătorie, o minciună.

Împăratul a fost un edil deosebit. El a renovat zidurile capitalei și a construit palatul Bryas pe țărmul asiatic al Bosforului⁹⁸. Pentru a consolida granița a construit în teritoriul kazar, fortăreața Sarkel pe fluviul Don⁹⁹.

Theophylos a încercat să se opună expansiunii arabo-sarazine atât în Marea Mediterană, cât și în sudul Italiei și Sicilia, unde l-a trimis pe ginerele său, Alexis, care a obținut victorii semnificative, deși nu a reușit să-i alunge pe arabi de tot. În Orient a organizat campania din anul 837 care a fost victorioasă și foarte bogată în pradă de război și prizonieri. Chiar dacă armata bizantină a suferit o mare înfrângere la Dazimon, în 22 iulie 838, și a fost cucerită cetatea Amorion, urmările nu au fost catastrofale pentru imperiu. Cu excepția acesteia din urmă, celelalte orașe și cetăți, cât și așezările rurale, au suferit mai puțin decât în timpul raidurilor anterioare¹⁰⁰. Desigur, pierderile au fost mari, 30000 uciși la Amorion și 6000 uciși mai târziu, probabil prizonieri, foști soldați¹⁰¹. Dar Skylitzès și Genesisos s-au concentrat pe eșecurile militare ale împăratului, făcându-l vinovat din cauza politicii sale iconoclaste. Theophylos probabil credea și susținea că doar iconoclasmul

⁹⁶ Ioan a fost de origine armeană și a devenit iconoclast în anul 810. *Grammatikos* este un nume care i s-a dat în semn de respect pentru învățătura sa. A fost egumen al mănăstirii Sfinții Sergios și Bachus, unde se încerca „reabilitarea” iconodulilor recalcitranți, adică se încerca ca aceștia să fie convingși să renunțe la cultul icoanelor și să accepte iconoclasmul (*Oxford Dictionary* 1991, vol. II, p. 1051-1052).

⁹⁷ Skylitzès 2003, p. 65. Skylitzès menționează că Ioan l-a succedat pe Theodot Melissenos, numit și Kassiteras. Dar Theodot a murit în anul 821, iar în locul lui a fost numit Antonie Kassimates, episcop de Syllaion din Pamphilia. Ioan Grammatikos a devenit patriarh abia în anul 838 (Skylitzès 2003, p. 65, nota 74).

⁹⁸ Pe lângă cele amintite de autorii noștri se știe că a făcut renovări la Palatul cel Mare și a construit un xenon în Cornul de Aur (*Oxford Dictionary* 1991, vol. III, p. 2066).

⁹⁹ A creat themele Cherson, Paphlagonia, Chaldea și klisura (kleisoura, κλεισούρα) Charisianon, Cappadocia și Seleucia (*Oxford Dictionary* 1991, vol. III, p. 2066).

¹⁰⁰ Treadgold 1988, p. 304.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 305.

garanta ajutorul divin, de aceea autorii noștri au încercat să demonstreze contrariul. Acțiunile sale nu puteau fi victorioase pentru că nu au avut ajutorul divinității din cauza ereziei iconoclaste.

Înfrângerile suferite în vara anului 838 s-au datorat și lipsei de experiență. Din acest motiv a căutat să-și ia sfetnici buni și generali capabili. De la începutul domniei i-a avut alături de el pe Ioan Grammatikos, pe Manuel, apoi și pe Theophobos. Interesant este faptul că atunci când a pierdut, cum a fost cazul confruntărilor militare din 838, împăratul a ascultat sfaturile altora și pe ei i-a bănuțit de trădare. Învinuți pe nedrept, ei au fost rechemati. I-au fost credincioși și de neînlocuit. Genesisos face apel la o comparație veterotestamentară, afirmând că împăratul era precum Moise înconjurat de Josua, Nun și Kaleb¹⁰². Manuel avea experiența acumulată în zeci de ani de serviciu militar, iar Theophobos comanda aproape 30000 de soldați perși sau khurramiți foarte buni, curajoși și credincioși. Ei au fost cei care la Dazimon au rezistat alături de împărat, apărându-l până când strategul Manuel a reușit să forțeze încercuirea și să-l salveze.

Și mai interesantă este informația că aceștia ar fi fost iconofili¹⁰³ și de aceea împăratul nu i-a tratat întotdeauna „într-o manieră plăcută lui Dumnezeu”¹⁰⁴. La fel s-a întâmplat și cu călugărul iconofil Methodios, pe care împăratul nu l-a pedepsit, exilându-l sau condamnându-l la închisoare. L-a ținut lângă el chiar și în campania plină de succes din anul 837, pentru că era capabil să găsească rezolvarea problemelor pentru care ceilalți nu găseau nicio soluție, dar și pentru că era cel mai pios om din imperiu¹⁰⁵. Nici soacra împăratului, Teoktista, sau împărăteasa Theodora, care erau iconofile, nu au fost pedepsite. Cu toate acestea, împăratul a fost iconoclast și a instaurat o politică foarte aspră împotriva cultului icoanelor și la adresa iconofililor.

În scurta sa viață, de doar 30 de ani, 13 ani i-a petrecut guvernând, încercând să creeze imaginea unui împărat înțelept, drept, cu viziune politică și militară corectă pentru timpurile sale.

Skylytzès and Genesisos on Emperor Theophylos

(Abstract)

This paper attempts to describe the governing actions of Emperor Theophylos (829-842) using information provided by two narrative sources, namely the writings of John Skylytzès and Genesisos. Although the iconoclastic policy of this emperor has been dealt with by historiography, his attempts at governing as a just and fair ruler have been largely ignored. The two sources provide details regarding his attempts to cast the image of a just and impartial judge, his rejection of the involvement of imperial authority in profit-making activities, the denunciation of his own misdeeds (adultery), and his manner of dealing with his wife's and mother-in-law's iconophile leanings. The second part of the paper discusses the emperor's relationships with his most reliable generals, Manuel and Theophobos, during the wars against the Arabs.

¹⁰² Genesisos 1998, p. 50.

¹⁰³ Pentru Manuel și pentru Theophobos, vezi Genesisos 1998, p. 49, 57, 67.

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 50.

¹⁰⁵ Skylytzès 1998, p. 63.

Abrevieri bibliografice

- Auzépy 2007 - Marie France Auzépy, *L'histoire des iconoclastes*, Paris, 2007.
- Brubaker, Haldon 2011 - Leslie Brubaker, John Haldon, *Byzantium in the Iconoclast Era, c. 680-850*, Cambridge, 2011.
- Bryer, Herrin 1977 - A. A. M. Bryer, J. Herrin (eds), *Iconoclasm: Papers Given at the Ninth Spring Symposium of Byzantine Studies*, Birmingham, 1977.
- Crone 2011 - Patricia Crone, *Korramis*, în *Encyclopaedia Iranica*, 2011, ediție on-line.
- Daniel 1979 - Elton L. Daniel, *The Political and Social History of Khurasan under Abbasid Rule 747-820*, Minneapolis, 1979.
- Genesisos 1998 - Genesisos, *On the Reigns of the Emperors*, Canberra, 1998.
- Hendy 1985 - Michael F. Hendy, *Studies in the Byzantine Monetary Economy c. 300-1450*, Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney, 1985.
- Herrin 2013 - Judith Herrin, *Unrivalled Influence: Women and Empire in Byzantium*, Princeton, Oxford, 2013.
- Janin 1964 - R. Janin, *Constantinople byzantine: développement urbain et repertoire topographique*, Paris, 1964.
- Kazhdan, Epstein 1985 - A. P. Kazhdan, Ann Wharton Epstein, *Change in Byzantine Culture in the Eleventh and Twelfth Centuries*, Berkeley, Los Angeles, London, 1985.
- Oxford Dictionary* 1991 - *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. I-III, New York, Oxford, 1991.
- Seibt 1976 - W. Seibt, *Ioannes Skylitzes, zur Person des Chronisten*, în *JOB*, 25, 1976, p. 81-85.
- Skylitzès 2003 - Jean Skylitzès, *Empereurs de Constantinople*, Paris, 2003.
- Skylitzes 2010 - John Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History, 811-1057*, Cambridge, New York, 2010.
- Treadgold 1988 - Warren Treadgold, *The Byzantine Revival, 780-842*, Stanford, 1988.

Cuvinte-cheie: Theophylos, Genesisos, Skylitzès, Theophobos, Amorion, Dazimon.

Keywords: Theophylos, Genesisos, Skylitzès, Theophobos, Amorion, Dazimon.

LISTA ABREVIERILOR

AAR-SI	- Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice. Academia Română. București.
AAust	- Archaeologia Austriaca, Beiträge zur Paläanthropologie, Ur- und Frühgeschichte Österreichs. Wien.
AB	- Altarul Banatului. Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului și Episcopia Aradului. Timișoara.
ActaArchCarp	- Acta Archaeologica Carpathica. Cracovia.
ActaArchHung	- Acta Archaeologica. Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis. Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău.
ActaPal	- Acta Paleobotanica. Polish Academy of Sciences. Krakow.
AÉ	- Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művészettörténeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
AHA	- Acta Historiae Artium. Akadémiai Kiadó. Budapest.
AIIC(N)	- Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț”. Cluj-Napoca.
AIAC	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț”).
AIIAI/AIIX	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași. (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași).
AISC	- Anuarul Institutului de Studii Clasice. Cluj.
AJA	- American Journal of Archaeology. New York.
AJPA	- American Journal of Physical Anthropology. The Official Journal of the American Association of Physical Anthropologist. Baltimore.
Almanahul graficeii române	- Almanahul graficeii române. Craiova.
Aluta	- Aluta. (Studii și comunicări - Tanulmányok és Közlemények). Sfântu Gheorghe.
AnB	- Analele Banatului (serie nouă). Timișoara.
Angustia	- Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
Antaeus	- Antaeus. Communicationes ex Instituto Archaeologico Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
AnthAnzeiger	- Anthropologischen Anzeiger. Journal of Biological and Clinical Anthropology.
Antiquity	- Antiquity. A Quartely Review of World Archaeology. York.
AnUB-LLS	- Analele Universității din București - Limba și literatura străină. Universitatea din București.
AO	- Arhivele Olteniei. Craiova; serie nouă (Institutul de Cercetări Socio-Umane. Craiova).

AP	- Annales de Paléontologie. L'Association paléontologique française.
APR	- Acta Palaeontologica Romaniae. Romanian Society of Paleontologists. Bucharest.
Apulum	- Apulum. Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia.
Archaeologia Bulgarica	- Archaeologia Bulgarica. Sofia.
Archaeometry	- Archaeometry. Research Laboratory for Archaeology & the History of Art. Oxford.
ArchMühely	- Archeometriai Mühely. Budapest.
Arheologia	- Arheologia. Organ na Archeologičeskija Institut i Muzei pri Bulgarskata Akademija na Naukite. Sofia.
ArkhSb	- Arkheologičeskij sbornik. Muzey Ermitazh. Moskva.
AS	- American Studies. Mid-America American Studies Association. Cambridge (USA).
ASS	- Asian Social Science. Canadian Center of Science and Education. Toronto.
ASUAIC-L	- Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (serie nouă). Secțiunea IIIe. Lingvistică. Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.
AT	- Ars Transilvaniae. Institutul de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca. Cluj-Napoca
ATS	- Acta Terrae Septemcastrensis. Sibiu.
AUASH	- Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
AUASP	- Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
AUCSI	- Analele Universității din Craiova. Seria Istorie. Universitatea din Craiova.
Australiada	- Australiada: A Russian Chronicle. New South Wales. Woy Woy (Australia).
AUVT	- Annales d'Université „Valahia” Târgoviște. Section d'Archéologie et d'Histoire. Universitatea Valahia din Târgoviște.
AVSL	- Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Sibiu.
BA	- Biblioteca de arheologie. București.
Banatica	- Banatica. Muzeul de Istorie al județului Caraș-Severin. Reșița.
Balcanica	- Balcanica. Annuaire de l'Institut des Études Balkaniques. Belgrad.
BAMNH	- Bulletin of the American Museum of Natural History. American Museum of Natural History. New York.
BAR	- British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
BB	- Bibliotheca Brukenthal. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BCMI	- Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice / Buletinul Comisiei Monumentelor istorice. București.

BerRGK	- Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main.
BF	- Bosporskij fenomen. Gosudarstvennyj Ermitazh Sankt-Peterburg.
BGSG	- Bulletin of the Geological Society of Greece. Geological Society of Greece. Patras.
BHAB	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara.
BI	- Bosporskie issledovanija. Krymskoe Otdelenie Instituta Vostokovedenija, Nacional'na akademija nauk Ukraini. Simferopol, Kerch.
BMA	- Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia.
BMantiq	- Bibliotheca Memoriae Antiquitatis. Piatra Neamț.
BMN	- Bibliotheca Musei Napocensis. Muzeul de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
BMS	- Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica”. Sebeș.
BOR	- Biserica Ortodoxă Română. Patriarhia Română. București.
BospCht	- Bosporskie chtenija. Bospor Kimmerijskij i varvarskij mir v period antichnosti i srednevekov'ja. Militaria. Krymskoe Otdelenie Instituta Vostokovedenija. Nacional'na akademija nauk Ukraini. Simferopol, Kerch.
Das Börsenblatt	- Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel-Frankfurter Ausgabe. Börsenverein des Deutschen Buchhandels. Frankfurt pe Main.
Br J Ind Med	- British Journal of Industrial Medicine. London.
Brukenthal	- Brukenthal. Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BTh	- Bibliotheca Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
București	- București. Materiale de istorie și muzeografie. București.
Bucureștii vechi	- Bucureștii vechi. Buletinul Societății Istorico-Arheologice. București.
BUS	- Birka Untersuchungen und Studien. Stockholm.
CA	- Current Anthropology. University of Chicago.
Caietele ASER	- Caietele ASER. Asociația de Științe Etnologice din România. București.
Carpica	- Carpica. Complexul Muzeal „Julian Antonescu” Bacău.
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice. București.
CCJ	- Chemistry Central Journal. London.
Cele Trei Crișuri	- Cele Trei Crișuri. Oradea.
Cetatea Bihariei	- Cetatea Bihariei. Institutul de Istorie și Teorie Militară din București, Secția Teritorială Oradea.
CIRIR	- Cercetări istorice. Revistă de istorie românească. Iași.
CL	- Cercetări literare. Universitatea București.
Codrul Cosminului	- Codrul Cosminului, seria nouă. Analele Științifice de Istorie, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava.
ComȘtMediaș	- Comunicări Științifice. Mediaș.
ConspNum	- Conspicte numismatice. Chișinău.

Conviețuirea-Együttélés	- Conviețuirea-Együttélés. Catedra de limbă și literatura română a Institutului Pedagogic „Juhász Gyula”, Szeged.
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
CPF	- Cahiers des Portes de Fer. Beograd.
CretaceousRes	- Cretaceous Research. Elsevier.
Crisia	- Crisia. Culegere de materiale și studii. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
CRP	- Comptes Rendus Palevol. Comptes Rendus de l'Académie des Sciences France.
Cultura creștină	- Cultura creștină. Publicație apărută sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma Greco-Catolică și a Facultății de Teologie Greco-Catolice din Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Departamentul Blaj.
Dacia	- Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) - XII (1948). Nouvelle série: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. București.
Dări de seamă	- Dări de seamă ale ședințelor. Paleontologie. Institutul Geologic al României. București.
DB	- Drevnosti Bospora. Rossiyskaya Akademiya Nauk. Moskva.
De Antiquitate	- De Antiquitate. Asociația Virtus Antiqua. Cluj-Napoca.
DFS	- Deutsche Forschung im Südosten. Sibiu.
DP	- Documenta Praehistorica. Poročilo o raziskovanju paleolitika, neolitika in eneolitika v sloveniji. Ljubljana.
Drevnosti Altaja	- Drevnosti Altaja. Gorno-Altajskij gosudarstvennyj universitet. Gorno-Altajsk (Respublika Altaj).
EHQ	- European History Quarterly. Sage Publications. New York.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca.
EVNE	- Etnokul'turnoe vzaimodeystvie narodov Evrazii. Institut Arheologii i Etnografii Sibirskogo otdeleniya Rossiyskoy Akademii Nauk. Novosibirsk.
FK	- Földtani közlöny. Magyarhoni földtani tarsulat folyóirata. Budapest.
FU	- Finno-Ugrika. Institut Istории imeni Sh. Mardzhani. Akademiya Nauk Tatarstana. Kasan'.
FVL	- Forschungen zur Volks- und Landeskunde. Sibiu.
Geo-Eco-Marina	- Geo-Eco-Marina. Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Geologie și Geoecologie Marină. București.
Glasnik	- Glasnik Srpskog arheološkog društva. Journal of the Serbian Archaeological Society. Beograd.
Glasul Bisericii	- Glasul Bisericii. Mitropolia Munteniei și Dobrogei. București.
Godišnjak	- Godišnjak. Jahrbuch Knjiga. Sarajevo-Heidelberg.
GR	- Gondwana Research. International Association for Gondwana Research, Journal Center, China University of Geosciences. Beijing.
HistArchaeol	- Historical Archaeology. Society for Historical Archaeology.
HistMet	- Historical Metallurgy, The Historical Metallurgy Society.

- HJ** - The Historical Journal. University of Cambridge (UK).
- HSCE** - History & Society in Central Europe. István Hajnal Society of Historians. Medium Ævum Quotidianum Society. Budapest. Krems.
- IJAM** - International Journal of Arts Management. École des Hautes Études Commerciales (HEC) in Montreal.
- IJO** - International Journal of Osteoarchaeology. United States.
- IPH** - Inventaria Præhistorica Hungarie. Budapest.
- Istros** - Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
- JACerS** - Journal of the American Ceramic Society. The American Ceramic Society, Ohio.
- JAS** - Journal of Archaeological Science. Academic Press. United States.
- JFA** - Journal of Field Archaeology. Boston University.
- JLS** - Journal of Lithic Studies. Edinburgh.
- JMH** - Journal of Modern History. University of Chicago.
- JOB** - Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik. Institut für Byzantinistik und Neogräzistik der Universität Wien.
- JPSP** - Journal of Personality and Social Psychology. American Psychological Association. Washington DC.
- JRGZM** - Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz.
- JSP** - Journal of Systematic Palaeontology. British Natural History Museum. London.
- JSSR** - Journal for the Scientific Study of Religion. The Society for the Scientific Study of Religion. South-Carolina.
- JVP** - Journal of Vertebrate Paleontology. Society of Vertebrate Paleontology (SVP) in partnership with the Taylor & Francis Group. Abingdon, Oxfordshire (UK).
- Közlemények** - Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtárából, Cluj.
- Le Glob** - Le Globe. Revue genevoise de géographie. Paris.
- LSJ** - Life Science Journal. Acta Zhengzhou University. Zhengzhou (China).
- LȘ** - Lucrări științifice. Institutul de Învățământ Superior Oradea.
- MA** - Mitropolia Ardealului. Revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului, Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului. Episcopiei Alba Iuliei și Episcopiei Oradiei. Sibiu (1956-1991). A continuat *Revista Teologică*, (1907-1947) și este continuată de aceeași revistă.
- Marisia** - Marisia. Studii și Materiale. Târgu Mureș.
- Marmatia** - Marmatia. Muzeul Județean de Istorie și Arheologie. Baia Mare.
- Materiale** - Materiale și cercetări arheologice. București.
- MBGAEU** - Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte. Berlin.
- MCA** - Materiale și cercetări arheologice. București.

ME	- Memoria Ethnologica. Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Maramureș. Baia Mare.
MEJSR	- Middle-East Journal of Scientific Research. International Digital Organization for Scientific Information. Deira, Dubai (United Arab Emirates).
MemAntiq	- Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
MIA	- Materialy i issledovaniya po arkheologii SSSR. Akademiya Nauk SSSR. Moskva.
MJSS	- Mediterranean Journal of Social Sciences. Mediterranean Center of Social and Educational Research. Rome.
Monumente Istorice	- Monumente Istorice. Studii și lucrări de restaurare. Direcția Monumentelor Istorice. București.
Monumente și muzee	- Monumente și muzee. Buletinul Comisiei Științifice a Muzeelor, Monumentelor Istorice și Artistice. București.
MPG	- Marine and Petroleum Geology. Elsevier.
MSIAR	- Memoriile Secțiunii Istorice a Academiei Române, seria a II-a. Academia Română. București.
MTE	- Magyar Történelmi Eletrajzok. Budapest.
Naturwissenschaften	- Naturwissenschaften. Springer-Verlag. Berlin, Heidelberg.
OlteniaȘtNat	- Oltenia. Studii și Comunicări. Științele Naturii. Muzeul Olteniei. Craiova.
ÓL	- Ósrégészeti Levelek. Prehistoric newsletter. Budapest.
PA	- Patrimonium Apulense. Direcția Județeană pentru Cultură Alba. Alba Iulia.
PAPS	- Proceedings of the American Philosophical Society. American Philosophical Society. Philadelphia.
PAS	- Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Berlin.
PAT	- Patrimonium Archaeologicum Transylvanicum. Cluj-Napoca.
PBF	- Prähistorische Bronzefunde. München.
PLOS ONE	- PLOS ONE. International, peer-reviewed, open-access, online publication.
PM	- Publics et musées. Association Publics et Musées - PUL (Presses universitaires de Lyon). Lyon.
PNAUSA	- Proceedings of the National Academy of the United States of America. National Academy of the United States of America.
Pogrebal'nyj obrjad	- Pogrebal'nyj obrjad rannih kochevnikov Evrazii. Juzhnyj nauchnyj centr Rossijskoj Akademii nauk. Rostov-na-Donu.
Pontica	- Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.
PPP	- Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology ("Palaeo3"). An International Journal for the Geo-Sciences. Elsevier.
ProblemyArh	- Problemy arheologii, jetnografii, antropologii Sibiri i sopredel'nyh territorij. Institut arheologii i jetnografii Rossijskoj Akademii nauk. Novosibirsk.

Programm Mühlbach	- Programm des evaghelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Mühlbach (Sebeş).
PZ	- Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
QG	- Quaternary Geochronology. The International Research and Review Journal on Advances in Quaternary Dating Techniques.
QSA	- Quaderni di Studi Arabi. Istituto per l'Oriente C. A. Nallino. Roma.
Quartär	- Quartär. International Yearbook for Ice Age and Stone Age Research.
RA	- Revista Arheologică. Institutul de Arheologie și Istorie Veche. Chișinău.
RArhiv	- Revista Arhivelor. Arhivele Naționale ale României. București.
Radiocarbon	- Radiocarbon. University of Arizona. Department of Geosciences.
RB	- Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
REF	- Revista de etnografie și folclor. Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”. București.
RESEE	- Revue des études sud-est européennes. Academia Română. București.
RHMC	- Revue d'histoire moderne et contemporaine. Société d'histoire moderne et contemporaine. Paris.
RHSEE/RESEE	- Revue historique du sud-est européen. Academia Română. București, Paris (din 1963 Revue des études sud-est européennes).
RI	- Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.
RIR	- Revista istorică română. Institutul de Istorie Națională din București.
RJP	- Romanian Journal of Paleontology. Geological Institute of Romania. Bucharest.
RJS	- Romanian Journal of Stratigraphy. Geological Institute of Romania. Bucharest.
RM	- Revista Muzeelor. București.
RMMG	- Revista Muzeul Mineralogic-Geologic, al Universității din Cluj la Timișoara. Sibiu.
RMM-M	- Revista Muzeelor și Monumentelor. Muzeu. București.
RP	- Revista de Pedagogie. Institutul de Științe ale Educației. București.
RRH	- Revue Roumaine d'Histoire. Academia Română. București.
RT	- Revista Teologică. Sibiu.
SA	- Sovetskaya arkheologiya. Akademiya Nauk SSSR. Moskva.
SAI	- Studii și articole de istorie. Societatea de Științe Istorice și Filologice a RPR. București.

SAO	- Studia et Acta Orientalia. Société des Sciences Historiques et Philologiques de la RPR., Section d'Etudes Orientales. Bucarest.
Sargetia	- Sargetia. Acta Musei Devensis. Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva.
Sargetia Naturae	- Sargetia. Acta Musei Devensis. Series Scientia Naturae. Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva.
SCE	- Studii și comunicări de etnologie. Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu.
SCCI	- Studii, conferințe și comunicări istorice. Sibiu.
SCIA	- Studii și cercetări de istoria artei. Academia Română. București.
SciAm	- Scientific American. New York.
SCGG	- Studii și Cercetări. Geologie-Geografie. Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud. Bistrița.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SGJ	- Soobshhenija Gosudarstvennogo Jermitazha. Gosudarstvennyj Jermitazh. Leningrad.
SMIM	- Studii și materiale de istorie modernă. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București.
SP	- Studii de Preistorie. București.
SPACA	- Stratum Plus: Archaeology and Cultural Anthropology. Superior Council on Science and Technical Development of Moldavian Academy of Sciences. Saint Petersburg, Kishinev, Odessa, Bucharest.
SPPF	- Società Preistoria Protostoria Friuli-V.G. Trieste.
SSK	- Studien zur Siebenbürgischen Kunstgeschichte, Köln. Wien.
Starinar	- Starinar, Treća Serija. Arheološki Institut. Beograd.
Stâna	- Stâna. Sibiu.
StComSibiu	- Studii și comunicări. Arheologie-istorie. Muzeul Brukenthal. Sibiu.
StComSM	- Studii și comunicări. Muzeul Județean Satu Mare.
StRI	- Studii. Revistă de istorie (din 1974 Revista de istorie și din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.
StudiaUBBG	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Geologia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
StudiaUBBGG	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Geologia-Geographia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
StudiaUBBGM	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Geologia-Mineralogia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
StudiaUBBH	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
Suceava	- Anuarul Muzeului Județean Suceava.
SUCH	- Studia Universitatis Cibiniensis, Serie Historica. Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu.
SUPMPh	- Studia Universitatis Petru Maior. Philologia. Târgu-Mureș.
SV	- Siebenbürgische Vierteljahrschrift. Hermannstadt (Sibiu).

SympThrac	- Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
TEA	- TEA. The European Archaeologist.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
TESG	- Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie. Royal Dutch Geographical Society. Oxford (UK), Malden (USA).
Thraco-Dacica	- Thraco-Dacica. Institutul Român de Tracologie. București.
Transilvania	- Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Brașov.
Transsylvania Nostra	- Transsylvania Nostra. Fundația Transsylvania Nostra. Cluj-Napoca.
Trudy nauchnogo	- Trudy nauchnogo Karel'skogo tsentra Rossiyskoy akademii nauk. Karel'skiy tsentr Rossiyskoy akademii Nauk. Moskva.
TT	- Történeti Tár. Akadémia történelmi bizottságának. Budapest.
Tyragetia	- Tyragetia. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Chișinău.
Țara Bârsei	- Țara Bârsei. Muzeul „Casa Mureșenilor” Brașov.
Ungarische Revue	- Ungarische Revue, Herausg. von P. Hunfalvy. Budapest.
UPA	- Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
Vestnik arkheologii	- Vestnik arkheologii, antropologii i etnografii. Institute problem osvoyeniya Severa Sibirskogo otdeleniya Rossiyskoj akademii nauk. Tyumen.
Vestnik Novosibirskogo	- Vestnik Novosibirskogo gosudarstvennogo universiteta. Serija: Istoriya, filologiya. Novosibirskij gosudarstvennyj universitet. Novosibirsk.
VLC	- Victorian Literature and Culture. Cambridge University Press. Cambridge (UK).
VPUI	- Vestnik permskogo universiteta. Istoriya. Permskiy Gosudarstvennyi Universitet. Perm'.
VR	- Victorian Review. Victorian Studies Association of Western Canada. Toronto.
WASJ	- World Applied Sciences Journal. International Digital Organization for Scientific Information. Deira, Dubai (United Arab Emirates).
WorldArch	- World Archaeology. London.
Xenopoliana	- Xenopoliana. Buletin al Fundației Academice „A. D. Xenopol” Iași.
Yearb. Phys. Anthropol.	- Yearbook of Physical Anthropology. New York.
Yezhegodnik gubernskogo	- Yezhegodnik gubernskogo muzeya Tobol'ska. Tobol'sk Khistori Muzeum. Tobol'sk.
ZfSL	- Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde. Gundelsheim.
Ziridava	- Ziridava. Muzeul Județean Arad.
ZooKeys	- ZooKeys. Sofia.